

Сухов В.В.

Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут". Україна, м. Київ

ГАСІННЯ ШУМУ ТА ВІБРАЦІЙ НА ТРАНСПОРТІ**Анотація**

Показана ефективність вітчизняних багатошарових композицій типу «Бізон», «Демпфісторм» порівняно з іншими віброшумопоглинаючими матеріалами.

Abstract

The article shows efficient of the new domestic multilayer composite materials, such as "Bizon", "Demfistorm", in comparison with other vibration and noise absorption materials.

Актуальність

Перевищення шумових та вібраційних навантажень на операторів транспортних засобів, газоперекачувального та енергетичного обладнання залишається однією з основних проблем при забезпеченні нормативних умов праці відповідно до ГОСТ 12.1.003-83.

Шум та вібрація знижують функціональні можливості людини, можуть призвести до погіршення координації руху, зниженню гостроти зору, враженню серцево-судинної та нервової систем. Тому особливе значення мають методи й засоби зниження шуму та вібрації як при проектуванні робочих місць операторів, так і при вдосконаленні діючої техніки.

Напрямки вирішення проблеми

Основним джерелом шуму і вібрації в кабіні транспортного засобу є сам двигун із впускною і випускною системою та трансмісією [1]. Зниження впливу цього джерела на організм оператора досягається за рахунок застосування в конструкції кабіни різних елементів зі звукопоглинальними та вібродемпфуючими властивостями (облицювання капоту, відсіків двигуна, встановлення захисного екрану між двигуном та кабіною оператора та ін.).

Перспективним напрямком рішення цієї проблеми є застосування багатошарової конструкції захисних покриттів, що поєднують у собі одночасно вібро- і звукопоглинальні функції. До таких матеріалів варто віднести віброшумопоглинаючі матеріали типу «БІЗОН», «МЕДУЗА», «Демпфісторм», які розроблені спільно з Інститутом спеціальних систем і технологій ІМіС [2, 3].

Показником ефективності конструкції з нанесеним на її поверхні віброшумопоглинальним покриттям є коефіцієнт механічних втрат, який можна визначити за формулою [4].

$$\eta \approx \eta_n \cdot \frac{E_n \cdot \delta_n^2}{E_k \cdot \delta_k^2}, \quad (1)$$

де η_n — коефіцієнт втрат у покритті;

E_n і E_k — відповідно модулі пружності покриття і металу конструкції;

δ_n , δ_k — відповідно товщина покриття і стінки металу, на який нанесене це покриття (як правило, δ_n у 2–3 рази перевищує δ_k).

Ефективність зменшення амплітуди резонансу коливань металевих конструкцій з вібропоглинаючим покриттям можна оцінити по залежності

$$\Delta \approx 20 \lg \frac{\eta_n + \eta_k}{\eta_k}, \quad (2)$$

де η_n — коефіцієнт втрат металевої конструкції без покриття.

Віброшумопоглинаючі покриття вважаються ефективними, якщо коефіцієнт втрат покриття разом з конструкцією, на яку воно нанесено, у нормованому діапазоні звукових частот, має величину не менше 0,1 [4].

Мета роботи

Мета роботи — показати ефективність вітчизняних віброшумопоглинаючих матеріалів і, таким чином, створити умови для розширення області їх застосування.

Результати дослідження і впровадження

Можливості зазначених матеріалів попередньо досліджувалися на зразках методом вільних затухаючих коливань пластини в умовах чистого вигину на експериментальній установці Інституту проблем міцності НАН України [3]. Використання зазначеної методики дозволило одержати (при нормальних умовах) залежність декременту коливань зразків зі Ст.45 товщ. 2 мм і габаритом 220x30 мм, із покриттям і без покриття, від амплітуди максимальної напруги в металевій основі в діапазоні 10...100 МПа. Частота коливань зразків знаходилася в межах 12...12,5 Гц.

Отриманий рівень декременту коливань пластини з покриттям знаходився в межах 7–45 відсотків. Слід зазначити, що навіть нижнє значення декременту перевищує його рівень для пластини із Ст.45 без покриття мінімум у 14 разів, що істотно. Крім того, значний рівень декременту коливань при малих значеннях амплітуди максимальних напруг вказує на можливість одночасного гасіння цими матеріалами звукових коливань [4].

Сукупність зазначених властивостей була досягнута оптимальним вибором вхідних у матеріал покриття компонентів з високим рівнем поглинання енергії коливання, багатшаровою конструкцією і відповідним розташуванням шарів за функціональним призначенням.

Високий вплив демпфуючих покриттів, з матеріалів типу "БІЗОН", "МЕДУЗА", "Демпфішторм" на коливання плоских сталевих елементів і можливості звукопоглинання дозволив їх рекомендувати використовувати в якості вібро- і шумопоглинальних матеріалів для нанесення на конструктивні елементи транспортних засобів, енергетичного обладнання і т.д. [5].

Віброшумопоглинаючі можливості розглянутих матеріалів, у порівнянні з іншими аналогічними представлені на рис. 1.

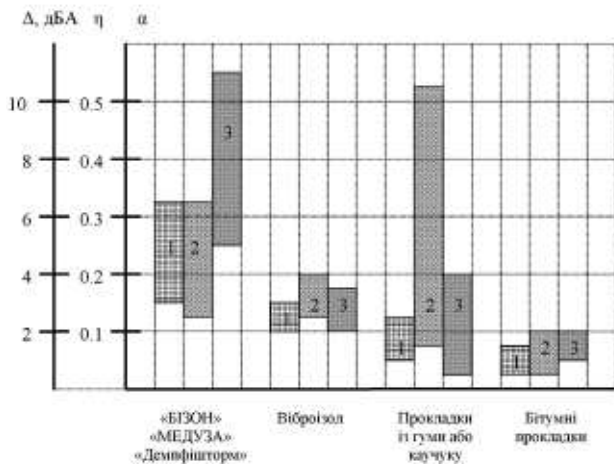

Рис. 1. Залежність коефіцієнтів механічних втрат η , звукопоглинання α і величини зниження шуму Δ від типу віброшумопоглинаючого матеріалу:

1, 2, 3 – відповідно діапазон зміни η , α , Δ

Аналіз приведених даних показує, що матеріал типу «БІЗОН», «МЕДУЗА» і «Демпфішторм» мають в цілому віброшумозахисні властивості вище, ніж у широко застосовуваних матеріалів на основі бітуму, гуми і т.д. Крім того ці матеріали є нетоксичними, важкогорючими, маслорезистентними, немагнітними і пілонеутворюючими.

Дослідження ефективності застосування розглянутих матеріалів проводилося в кабіні трактора ХТЗ-21042 з дизельним двигуном («Дойтц

АГ», Німеччина) [2]. Перед нанесенням покриття, було досліджено спектр розподілу шумів у найбільш віброактивних зонах робочого простору кабіни оператора і на підставі отриманих даних була розроблена акустична карта. Це дозволило обґрунтовано підійти до вибору матеріалу покриття, його товщини і площі.

Результати випробувань показали, що рівень шуму в кабіні серійного трактора складає 84–87 дБА. У той же час у кабіні такого ж трактора, але із застосуванням нових покриттів, зафіксоване зниження рівня звукового тиску в межах 6–8 дБА, вібрації на 60–70%.

Крім того висока ефективність розглянутих віброшумозахисних композиційних матеріалів була підтверджена результатами аналогічних випробувань на автобусах, що виробляються на підприємствах Луцька, Запорозжя і Борисполя.

Висновки

Таким чином, приведені результати підтверджують ефективність методів гасіння вібрації і шуму за допомогою багатшарових композиційних матеріалів, що складаються з компонентів з високим рівнем поглинання енергії коливання. В якості таких матеріалів рекомендується застосовувати листові матеріали типу «БІЗОН», мастики типу «МЕДУЗА» і «Демпфішторм».

Література

1. Сухов В.В., Быковский А.И., Козирев С.М. До застосування шумовіброзахисних матеріалів у кабінах мобільної сільськогосподарської техніки // Механізація та електрифікація сільського господарства: Міжн. темат. наук. збірн. – Вип. 89. – Глеваха, 2005. – С. 180–185.
2. Быковский А.И. Новые высокоэффективные виброзвукопоглощающие материалы // Арсенал (XXI века). – 1999. – № 1. – С. 56–57.
3. Яковлев А.П., Сухов В.В., Быковский А.И. Демпфирующие свойства тонкостенных стальных стержней с виброзвукопоглощающими полимерными покрытиями // Межд. научн.-техн. сборн. Надежность и долговечность машин и сооружений. – 2006. – № 26. – С. 129–134.
4. Быковский А.И., Сухов В.В., Яковлев А.П. Новые виброзвукопоглощающие композиционные материалы для снижения вибрации и шума // Тезисы докладов Межд. научн.-техн. конференции «Динамика, прочность и ресурс машин и конструкций». – Т. 1. – К.: ИПП НАНУ. – 2005. – С. 61–62.
5. Яковлев А.П., Сухов В.В., Быковский А.И. Демпфирование колебаний тонкостенных стальных стержней с помощью виброшумопоглощающих покрытий «БІЗОН» и «МЕДУЗА» // Тезисы докладов Межд. научн.-техн. конференции «Динамика, прочность и ресурс машин и конструкций». – Т. 2. – К.: ИПП НАНУ. – 2005. – С. 399–400.